

Roman Cílek

**JAK ŠLY
DNY,
MĚSÍCE
A ROKY**

Edice Český ČAS

ČAS

Čas předmnichovský, Mnichov, druhá republika, protektorát

Roman Cílek

JAK ŠLY DNY, MĚSÍCE A ROKY

Čas předmnichovský, Mnichov,
druhá republika, protektorát

Edice Český ČAS

Roman Cílek

JAK ŠLY DNY, MĚSÍCE A ROKY

**Čas předmnichovský, Mnichov,
druhá republika, protektorát**

---

*Historie je svědectví času, světlo pravdy, učitelka života,
zvěstovatelka dávných dob.*

Cicero

Fotografie na obálce: Oslavy Dne branné moci. Přehlídka německých okupačních vojsk na Václavském náměstí v Praze 19. března 1939 (ČTK/neznámý autor)

Copyright © Roman Cílek, 2018

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2018

Photograph © ČTK/neznámý autor, 2018

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2018

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2018

ISBN 978-80-7475-231-5

ÚVODEM

Roky 1938 až 1945.

V málokterém jiném, historicky vzato nedlouhém úseku našich dějin se nashromáždilo nejen tolik událostí, ale často i protichůdných, do krajnosti a až na hranu snesitelnosti vypjatých a všenárodně vnímaných pocitů. Byl to skutečně zvláštní čas, nečernobílý čas, zvláštní dny, měsíce a roky. Jako v okénku bizarního orloje se v rychlém sledu střídaly okamžiky vlasteneckého vzepětí a hned poté studu z ponížení a zrady, chvíle nadějí i beznadějí, bolesti, strachu, utrpení, slz, ale i odhodlání, vzdoru a znovuvzkříšených nadějí. A do toho všeho ještě ubíhal po souběžné ose času běžný život se svým těžko zastavitelným rytmem nocí a dnů, usínání i probouzení, úsměvů i pláče.

Pokusil jsem se cosi z toho zachytit.

Pln pokory však v této chvíli, kdy předávám výsledek čtenářům, pociťuji, že to byl úkol téměř nesplnitelný. Jako kdyby se člověk pokoušel z vody nabrané do dlaně zmapovat proud rozvodněné řeky. Postihnout lze vždy a ze všech zorných úhlů jen zlomek. Ale i ten snad – pevně věřím – cosi vypovídá o době, kterou musely prožít generace našich předků, a my bychom si jistě nepřáli, aby ji museli tak či onak prožít naši potomci. „Každé ohlédnutí za tím, co bylo, je i mrazivým poučením,“ říká hlavní hrdina jedné z knih Ernesta Hemingwaye. A s klasiky, byť již dávno mrtvými, neradno se přít.

Praha, léto 2018

Roman Cílek

ČAS PŘEDMNICHOVSKÝ

1938

Mobilizaci v roce 1938 provázela národní hrdost i odhodlání bránit republiku

28. BŘEZNA

Německo v ostrém stylu zahajuje další etapu své rozpínavosti.

Pouhé dva týdny po triumfálním obsazení Hitlerova rodného Rakouska a jeho připojení k Velkoněmecké říši přijímá říšský kancléř k narychlo svolanému tajnému jednání nejvyšší představitel Sude-toněmecké strany (SdP) Konrada Henleina a Karla Hermanna Franka. V přítomnosti svého stranického náměstka Rudolfa Hesse a ministra zahraničí Joachima von Ribbentropa oznamuje zásadní změnu cílů ve vztahu k německé menšině na území Československa. Zatímco až doposud se hovořilo hlavně o posílení jejich autonomie, nyní už je tomu dle Hitlera jinak: „Rozhodl jsem se v krátké, velmi krátké době vyřešit československý problém jako celek.“ Pro SdP z toho vyplývají jasné úkoly: musí se stupňující se naléhavostí klást takové požadavky, které budou pro pražskou vládu a místní úřady v čs. pohraničí nepřijatelné, což vystupňuje potřebné napětí a bude pro Berlína záminkou k zásahu. Sám Konrad Henlein, rodák z Vratislavic nad Nisou a před vstupem na politickou dráhu učitel tělocviku v Aši, to v závěru schůzky shrnuje slovy: „Musíme žádat tolik, abychom nikdy nemohli být uspokojeni.“

3. DUBNA

Policejní ředitelství v Liberci hlásí svým nadřízeným v Praze: „Pomocí nasazených agentů se podařilo zjistit, že před krátkým časem se konalo tajné shromáždění vedoucích představitelů SdP z Liberecka, kteří projednávali postup při převzetí moci v sudetoněmeckém prostoru a rozdělovali si úkoly a funkce také pro případ vstupu říšskoněmeckého vojska na toto území.“

21. DUBNA

Specializované štáby německých ozbrojených sil na rozkaz říšského kancléře Hitlera a pod přímým dohledem šéfa vrchního velení armády (OKW), jímž byl generál Wilhelm Keitel, urychleně rozpracováva-

jí klíčové body plánu na bleskový převrat Československé republiky s krycím názvem Fall Grün (Případ Zelený). Podstatou má být neočekávaný drtivý úder, k němuž by došlo po předchozím vyprovokovaném či inscenovaném incidentu, který by akci aspoň zčásti obhájl před světovou veřejností. Předpokládala se přímá i nepřímá podpora beckovského Polska a horthyovského Maďarska. Štábní zpracovatelé plánu docházejí k teoretickému závěru, že Československo se dokáže bránit mnohonásobné německé přesile jen zhruba čtyři dny. Taktickým základem plánu je útok po křídlech, který by rychle sevřel československou armádu do kleští.

24. DUBNA

Druhým dnem vrcholí v Karlových Varech manifestační sjezd Sude-toněmecké strany, který je ohlášen jako soukromé shromáždění, protože demonstrace jsou v souvislosti s blížícími se obecními volbami zakázány. Českým novinářům na rozdíl od početné skupiny žurnalistů z Německa není vstup do jednacího sálu umožněn. Předsedající dr. Fritz Köllner oznamuje, že strana má nyní 770 000 členů, a přednáší „slib věrnosti celého sudetského Němectva Konradu Henleinovi jako jeho vůdci“. Pak se slova ujímá sám Henlein a dle v říši v březnu dohodnuté režie přednáší osmibodový souhrn požadavků, který vstupuje do historie jako Karlovarský program. Útočně formulovaný nátlak na rozsáhlou, skoro až absurdní autonomii pro sudetské Němce a možnost zcela volného šíření nacistické ideologie má ve svém souhrnu i jednotlivých bodech zcela nepříjemnou podobu, čímž se pro zahraničí vytváří potřebný dojem neústupnosti pražské vlády.

1. KVĚTNA

Prvomájové oslavy, označované tu také za Den německé práce, se v pohraničních městech s převahou německého obyvatelstva stávají příležitostí k demonstrativním vystoupením sudetoněmeckých

předáků. „Chceme žít jen jako svobodní mezi svobodnými!“ hřímá Konrad Henlein. Nejtěvřeněji se v Chebu vyjadřuje poslanec Georg Wollner: „Z taktických důvodů se nemohl Henlein již dříve přihlásit k nacionálnímu socialismu. Dnes se však již nemusíme skrývat a ukazovat dvojí tvář. Drží nad námi ruku sedmapadesátimilionový německý národ a říšský kancléř Adolf Hitler.“

6. KVĚTNA

Nejen v českém pohraničí, ale dokonce i v celém Německu jsou okázale slaveny čtyřicáté narozeniny donedávna zcela neznámého Konrada Henleina, vůdce sudetských Němců.

15. KVĚTNA

V několika českých denících je zveřejněn manifest na obranu republiky s názvem Věrní zůstaneme!, který sepsala a nyní předložila k veřejné podpoře skupina významných intelektuálů, sdružených kolem filozofa, sociologa a publicisty Josefa Fischera. Autoři v něm vyzývají československou vládu a všechny občany k obraně nezávislosti a celistvosti republiky před narůstajícím ohrožením státní suverenity nacistickým Německem, zasazují se za prvořadou myšlenku občanské svobody bez ohledu na politické přesvědčení, rasový původ či náboženské vyznání. Představitelé politických stran signatáři manifestu vyzývají, aby ustali v půtkách, které národ oslabují, a vědomi si významu demokratického Československa v otázce evropského míru a stability podřídili stranické zájmy potřebám celé společnosti. Po zveřejnění manifestu následuje rozsáhlá podpisová akce, řízená Petičním výborem Věrní zůstaneme, který se o rok později stane jednou z klíčových základů formujícího se domácího odboje. Od května 1938 do podzimního času Mnichovské dohody podepisuje manifest 308 vědeckých, kulturních a uměleckých osobností a přes milion československých občanů.

20. KVĚTNA

Československo v odpověď na neklid v okrajových oblastech státu vyhláší částečnou mobilizaci armády (jeden ročník záloh, pět ročníků specialistů, dále 15 000 příslušníků Stráže obrany státu, celkem zhruba 200 000 mužů). Vojenské jednotky obsazují klíčová místa v pohraničí, posíleny jsou tam také policejní a četnické složky.

NOC Z 20. NA 21. KVĚTNA

Na státní silnici poblíž Chebu dochází k incidentu, který se vedoucím činitelů SdP velmi hodí. V rámci zostřených pořádkových opatření vystřelí četnická hlídka na dvojici mužů na motocyklu, kteří ignorují světelné znamení „Stůj!“ a pokračují v jízdě. Při následné havárii oba jezdci, činovníci SdP a ordnerské organizace Hofmann a Böhm, přicházejí o život.

22. KVĚTNA

Na území Československa začíná první kolo obecních voleb (další kola se odehrají 29. května a 12. června).

25. KVĚTNA

V rozhovoru s Wardem Princem, redaktorem britského listu Daily Mail, prohlašuje Konrad Henlein (v přímé souvislosti s pohřbem v Chebu), že „do podzimu musí být a také bude sudetská otázka v Československu vyřešena“. Německé tajné služby a centra propagandy důvěrně označují toto Henleinovo vyjádření za „krajně neuvážené a zbytečně prozrazující“ a zakazují jeho publikování v říšském tisku.

26. KVĚTNA

Veřejný chebský pohřeb obětí incidentu se stává řízenou manifestací. Obřadu se účastní většina poslanců SdP a dva němečtí vojenští přídelenci pokládají na katafalk věnec s Hitlerovým jménem na stuze.

Mnichovskou dohodu provázely úsměvy jejích samozvaných aktérů – ale její důsledky pro nás byly všechno, jen ne veselé

Následný průvod ulicemi vyzdobenými prapory s hákovým křížem působí hrozivě. V čele zástupu jdou Henlein a Frank, oba oblečení do šatů vojenského střihu. Nikdo z místních Čechů se neodvažuje opustit bydliště, armáda, policie a četnictvo dle příkazů shora setravávají ve služebních objektech. Výhrušný hlas zaznívá i přímo z říše. Ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop prohlašuje: „Německo nebude mlčky přihlížet, jak je méněcennou národností prolévána krev bezbranných Němců.“

28. KVĚTNA

Při důvěrné rozpravě se všemi významnými pracovníky ministerstva zahraničí, armády a nejvyšších nacistických úřadů oznamuje říšský kancléř Adolf Hitler své rozhodnutí: „Chci, aby Českosloven-

sko zmizelo z mapy!“ (Navazuje tím na svou předchozí strategickou rozvahu z 5. listopadu 1937, v níž se uvádí: „Cílem německé politiky je zabezpečit si a udržet masy lidí a jejich množství zvětšit. Jde tedy o problém prostoru. U Rakouska a Československa mi nejde o pouhé korektury hranic, ale mám v úmyslu přímo osvobodit deset milionů Němců žijících na těchto územích.“) Za krajní termín vyřešení československé záležitosti Hitler nyní určuje první říjnový den roku 1938.

30. KVĚTNA

Adolf Hitler podepisuje podrobnou směrnicí k útoku na Československo, kterou mu v tajnosti připravily armádní štáby.

KVĚTEN

Ve dvou květnových termínech uskutečněné obecní volby přinášejí šokující nárůst hlasů pro Henleinovu Sudetoněmeckou stranu. Ve dvaceti městech etnicky německého pohraničí dominuje SdP s průměrně 88 procenty odevzdaných hlasů.

7. ČERVNA

Sudetoněmecká strana předkládá československé vládě ostře formulované memorandum se svými požadavky, jak je v druhé polovině dubna schválil jejich karlovarský sjezd. (Britská a francouzská vláda téměř souběžně zasílají do Prahy demarši, v níž doporučují přijetí těchto požadavků.)

KONEC ČERVNA

V hlavním městě Československa se schází 16. mezinárodní kongres PEN klubu (organizace demokraticky smýšlejících literárních tvůrců z celého světa). Účastníci vyslovují podporu hostitelské zemi, která je akutně ohrožena agresivním nacistickým Německem. Na kulturních stranách

tisku je mimo jiné zaznamenán citát z emotivního vystoupení spisovatelky Marie Pujmanové: „Politická lhostejnost jakéhokoliv slovesného tvůrce by nyní byla zločinem! Je svatou povinností každého spisovatele zasahovat do politického dění, jak je to jen možné. Pero je zbraň!“

8. ČERVENCE

V Praze vrcholí X. všesokolský slet (započal 30. června). Celý průběh sletu vyznívá jako manifestace na obranu ohrožené republiky. Roze-stavného běhu symbolicky zamířené na pohraniční místa a okresy se účastní 42 000 běžců. Hudbu k závěrečnému cvičení 28 600 mužů v prostných doprovází všem srozumitelný a výmluvný text (autoři Pecháček a Seehák):

„Ni zisk, ni slávu!

Je jen jedna čest – pro život příštích vlastní život nést.

Mrtví, živí, nezrození dosud,

v bratrství vroucím neseme svůj osud!

Nechť silná těla vede silný duch!

Horoucí pravdou spjat je k druhu druh!

Otroctví, lži a nesvobodě – zmar!

Bratrství, pravdě, republice zdar!“

20. ČERVENCE

Britská vláda prostřednictvím vyslance Basila Newtona navrhuje prezidentu Benešovi, aby Československo přijalo „nezávislého vyšetřovatele a zprostředkovatele pro jednání se sudetskými Němci“. (Souhlas s tímto návrhem vyslovuje pražská vláda o pět dní později.)

25. ČERVENCE

Prezident Beneš po nátlaku z Londýna mění své zpočátku odmítavé stanovisko k vyslání britského zprostředkovatele.

3. SRPNA

Přijíždí mise údajně nezávislého pozorovatele a moderátora lorda Waltera Runcimana. (Pověřenci britské vlády a jmenovitě premiéra Chamberlaina se u nás s přestávkami zdrží až do 16. září. Jednají především s představiteli Sudetoněmecké strany a již jejich průběžné zprávy nikoli nestranně naznačují, že dohoda mezi sudetskými Němci a pražskou vládou je nemožná a bude zřejmě nezbytné, aby Československo přepustilo své pohraniční oblasti Německu.)

15. SRPNA

Německa armáda uskutečňuje rozsáhlé manévry v blízkosti československých hranic.

18. SRPNA

Lord Runciman se na Červeném Hrádku schází k osobnímu jednání s Konradem Henleinem. Zpráva z Runcimanova doprovodu k tomu uvádí, že „oba politici projevili značnou míru vstřícnosti a ochoty k řešení problému ohrožujícího mír v Evropě“.

30. SRPNA

Britský premiér Chamberlain na schůzi londýnské vlády oznamuje, že má v úmyslu v co nejbližší době jednat o československé krizi přímo s německým říšským kancléřem.

1. ZÁŘÍ

Henlein se na Berghofu setkává s Adolfem Hitlerem.

5. ZÁŘÍ

V Norimberku je zahájen X. říšský sjezd NSDAP. Všeobecně se předpokládá, že do maxima vyostřená záležitost sudetských Němců bude jedním z hlavních témat.

7. ZÁŘÍ

Vážný incident v Ostravě, cíleně vyprovokovaný poslanci Sudetoněmecké strany, vede k přerušení jakéhokoliv vyjednávání mezi SdP a československou vládou.

11. ZÁŘÍ

Obec čs. spisovatelů rozesílá do zahraničí výzvu s názvem K svědomí světa, usilující o získání podpory pro Československo.

12. A 13. ZÁŘÍ

Po Hitlerově otevřeně agresivním sjezdovém projevu v Norimberku, v němž zdůraznil, že „další utlačování Němců v Československu již nebude trpět“, propuká na mnoha místech v pohraničí násilná vzpoura. Ozbrojenými skupinami henleinovců jsou obsazena některá města a vesnice, čeští lidé jsou vystaveni nenávistnému násilí. Podle údajů pražského ministerstva vnitra ze 14. září 1938 zahynulo při tomto henleinovském puči 12 Čechů a 61 jich bylo zraněno. Poté, co se ozbrojeným silám republiky daří do značné míry obnovit klid, prchájí vedoucí činitelé SdP do Německa.

13. ZÁŘÍ

K nejbrutálnější událostí dochází v Habersbirku (dnes Habartov) na Sokolovsku (tehdy Falknov). V obci, kde ze tří tisíc obyvatel žilo jen 207 Čechů, ozbrojení henleinovci útočí na poštovní úřad a četnickou stanici. O život zde přicházejí praporčík Jan Koukol a strážmistr Antonín Křepela. Růžena Pardusová, manželka strážmistra Jana Parduse, která pracuje na poště a snaží se četníky varovat, je veřejně lynčována a utrpí četná zranění. Napaden je i autobus s muži četnického pohotovostního oddílu z Falknova, kteří přijíždějí Habersbirku na pomoc. Pod zákeřnou palbou umírají četař Vladimír Černý a desátník Stanislav Roubal.

14. ZÁŘÍ

Senátorka a mluvčí ženského hnutí Františka Plamínková publikuje otevřený dopis říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi, v němž protestuje proti jeho urážkám československých vrcholných představitelů a především prezidenta Edvarda Beneše. „Jako poctivá demokratka považuji za svou lidskou povinnost vám, pane kancléři, napsat tato slova s pevnou vírou, že i proti vojenské přesile Pravda zvítězí.“ (Nacisté samozřejmě Plamínkové tuto opovážlivost neodpustili. Poprvé ji jako rukojmí zadrželi v den vypuknutí války. Podruhé se ocitla v rukou gestapa po denunciaci kolaborantského novináře Karla Wernera a v rámci heydrichiády skončila na kobylickém popravišti.)

15. ZÁŘÍ

V pohraniční obci Krajková (dnešní Sokolovsko) dochází v rámci potlačování henleinovské vzpoury k mnohonásobné tragédii. Německý příslušník naší armády za tmy zákeřně postřílel pět vojáků ze svého útvaru a smrtelně zranil místního četnického strážmistra, načež uprchl do Německa. Nikdy nebyl dopaden a za svůj čin potrestán.

17. ZÁŘÍ

Československá vláda zakazuje Sudetoněmeckou stranu a veškeré její případné další aktivity označuje za ilegální a velezrádné. Lord Runciman, který den předtím opustil Prahu, hlásí v Londýně závěry ze své československé mise. Označuje žádosti sudetských Němců o připojení sudetských oblastí k Německu za právně i morálně oprávněné. Další událost z toho dne připisuje k tomuto lordovu stanovisku přemnoho otazníků. Na německém území a pod velitelským dozorem armádních poradců vzniká z mužů, kteří uprchli z Československa, Sudetoněmecký dobrovolnický sbor (freikorps), tedy teroristická organizace, která okamžitě začíná realizovat záškodnické a sabotážní akce v čs. pohraničí.

19. AŽ 22. ZÁŘÍ

Britský premiér Neville Chamberlain, prosazující „v zájmu záchrany míru“ krajně ústupnou politiku vůči Německu, se dvakrát (nejprve v Berchtesgadenu a poté v Bad Godesbergu) osobně schází s kancléřem Hitlerem, jehož útočné požadavky vůči Československu se však den po dni stupňují. Představitelé republiky jsou tímto vývojem, a také přetrvávajícím neklidem v okrajových oblastech státu, zaskočení. Dne 19. září je v ultimativní nótě britské a francouzské vlády vysloven požadavek, aby Československo vydalo Německu pohraniční oblasti s více než 50 procenty německého obyvatelstva. Předběžné vládní prohlášení z 21. září, že „s pocity bolesti je třeba tyto návrhy přijmout“, však vyvolává ohromnou vlnu veřejného nesouhlasu. Ulice českých a moravských měst se zaplňují demonstranty, kteří mnohde až zoufale protestují proti ústupnému vládnímu postoji. V Praze svolává čtvrtmilionovou demonstraci právě ustavený Výbor na obranu republiky, do jeho čela se staví Ladislav Rašín, syn jednoho z „mužů 28. října“, zavražděného ve třiaadvacátém roce při atentátu. Manifestace se koná před budovou Rudolfiny, kde tehdy sídlil parlament, a končí slibem věrnosti republice. Představitelé státu jsou událostmi donuceni k ráznějším počínům. Vláda Milana Hodži podává demisi a po krátkém jednání je ustavena „vláda národní jednoty“, do jejíhož čela je postavena osobnost s gloriolou legionářského hrdiny od Zborova: jednooký armádní generál Jan Syrový.

23. ZÁŘÍ

Ve večerních hodinách vyhlašuje prezident republiky dr. Edvard Beneš úplnou mobilizaci československé armády. Během osmačtyřiceti hodin jsou ve zbrani téměř dva miliony mužů. Nástup mobilizovaných provázejí četné projevy nadšení a jasně vyjadřované snahy o obranu země. Na druhé straně však povolávací rozkaz ignoruje značná část záložníků z řad sudetských Němců a tito zběhové na mnoha místech